

Катарина Б. Субановић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Студент докторских студија

УДК 659.3(497.11):[616.98:578.834
DOI 10.46793/Uzdanica18.II.223S
Оригинални научни рад
Примљен: 20. август 2021.
Прихваћен: 22. октобар 2021.

КРИТИЧКА АНАЛИЗА ДИСКУРСА О ВИРУСУ КОВИД 19 У СРПСКИМ МЕДИЈИМА¹

Айстиракиј: Предмет овог рада јесте критичка анализа дискурса о вирусу ковид 19 у српским дневним листовима *Блиц* и *Полијтика*. Основни циљ истраживања подразумева проучавање два тематски повезана чланка како би се протумачиле идеолошке, политичке и друштвене околности које су утицале на њихово стварање. Чланци су анализирани помоћу квалитативне анализе на плану микро и макроструктуре (Ван Дијк 1988). Резултати показују да, користећи различите језичке стратегије, чланци доприносе стварању панике услед ситуације изазване ковидом 19. Међутим, други текст садржи и елементе којима се романтично глорификује умеће српских стручњака, што за последицу може имати умиривање јавности у кризним временима. Закључујемо да су новински чланци изразито погодна форма за ширење идеологија, имајући у виду значај медија у формирању јавног мњења. Из тог разлога, неопходно их је деконструисати са лингвистичког становишта, а потом их и критички размотрити у односу на шире друштвене праксе. Добијени резултати односе се искључиво на испитану језичку грађу.

Кључне речи: критичка анализа дискурса, новинарски дискурс, идеологије, корона вирус, ковид 19, српска штампа.

УВОД

Дискурс медија представља врло интересантно и погодно поље за истраживање због интердисциплинарности приступа, као и због чињенице да су медији саставни део живота људи. У погледу анализе писаних медија, најчешће се полази од анализе структуре новинских чланака какву је дао Ван Дијк (1988). Ипак, чисто лингвистичка анализа није довољна како би се проучио жанр као што је новински чланак. На њу се најчешће надовезује критичка

---

¹ Рад је настао у оквиру пројекта 178014 „Динамика структура савременог српског језика”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

анализа дискурса с циљем да се открију и деконструишу друштвене праксе. Другим речима, критичка анализа дискурса, чији је главни представник Ферклаф, користи резултате добијене лингвистичком анализом у тумачењу идеолошких, политичких, друштвених и других околности које утичу на стварање једне новинске приче (Лакић 2009: 91).

Ван Дијков приступ обухвата анализу микро и макроструктуре текста. Према Ричардсону (2007: 46–47), микроструктура новинског наратива подразумева анализу различитих језичких нивоа. Макроструктура, са друге стране, представља ширу тематску и значењску организацију текста као целине и садржи следеће сегменте: 1) наслов; 2) лид (који представља сумирање главних догађаја); 3) главни догађај (који представља разраду догађаја поменутог у лиду); 4) позадину догађаја (одговара на питања *ко, како, где и кад*); 5) вербални коментар (коментар најважнијих учесника у догађају); 6) евалуацију (ставови и очекивања новинара) и 7) резултат радње (односи се на релевантност и озбиљност датог догађаја, као и на његове последице). Наведени делови текста и њихови називи преузети су из Лакићевог (2010) истраживања, а његов модел представља компилацију онога до чега су дошли истакнути аутори у овој области, на пример Ван Дијк (1988а), Бел (1994), Золтан (2011). Из наведеног се може закључити да оваква организациона шема новинског чланка није нужна у свакој новинској причи. Наслов и главни догађај чине обавезне елементе сваког чланка. Остали елементи могу изостати или се пак могу у тексту јављати циклично.

Ричардсон (2007: 46–47) показује како лингвистичка анализа креће од микроструктуре ка макроструктури текста како би се увидело на који начин је употреба одређене језичке јединице релевантна за дати друштвени контекст и обликовање друштвене реалности. Текстови обављају више метафункција истовремено и на тај начин одражавају различите аспекте друштвеног живота, а дискурзивне стратегије новинара уочавају се како на микро, тако и на макроплану структуре новинске приче (Баџић, Томић 2018: 51).

Новински чланак треба да се руководи принципом *обрнуће пирамиде* према којем се најважнији догађаји и учесници јављају на почетку чланка. Њима следе детаљи везани за главне учеснике, идентитет мање важних учесника, услови, последице и начин одвијања догађаја, као и детаљи везани за време и место догађаја (Ван Дијк 1988б: 48).

Критичка анализа једног комуникативног догађаја представља анализу међуодноса три димензије тог комуникативног догађаја, а које Ферклаф (1995а: 57–62) назива *текст*, *дискурзивне праксе* и *друштвено-културне праксе*.

Анализа текстова подразумева традиционалну лингвистичку анализу – анализу лексема и њихових значења, граматике реченица и мањих јединица, анализу гласовног и правописног система, проучавање начина на који су реченице повезане (тзв. кохезију), итд. Штавише, анализом текстова обухваће-

на су и њихова значењска и обличка својства. Ова два аспекта су неодвојива, будући да семантику исијава сама форма у којој је утиснут смисаони садржај. Другим речима, у погледу новинарског дискурса, овај ниво анализе укључује мултисемиотички приступ, тј. како се различите семиотичке модалности (нпр. визуелна организација, распоред целина, итд.) саодносе са текстом у произвођењу намераваних значења (Баџић, Томић 2018: 50). Друга димензија комуникативног догађаја, дискурзивне праксе, укључује различите видове процеса производње и рецепције текста. На крају, друштвено-културне праксе обухватају непосредни ситуациони контекст, затим шири контекст институционалних пракси у оквиру којих је смештен и сам комуникативни догађај, али и шири друштвени односно културни контекст. Различити аспекти друштвено-културне праксе обухваћени су критичком анализом дискурса, на пример економски, политички (који се тичу моћи и идеологија) и културни (који се тичу питања вредности и идентитета).

Будући да смо као основни извор грађе одабрали два тематски повезана текста, анализираћемо их један у односу на други. С тим у вези, Ферклаф (1995а: 61–62) упоређује лингвистичку са интертекстуалном анализом. Лингвистичка анализа је дескриптивне, а интертекстуална је интерпретативне природе. Интертекстуална анализа се служи доказима прикупљеним помоћу лингвистичке анализе, те се стога може сагледати као врста интерпретације тих доказа, који текст смешта у одређену друштвену и дискурзивну праксу. Повезивањем ове две анализе превазилази се јаз између текста и језика са једне, и друштва и културе са друге стране.

ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

За предмет овог рада одабрана су два новинска чланка и то из више разлога. Наиме, током пандемије ковида 19 предузете су мере против ширења вируса које су подразумевале затварање и онемогућавање кретања људи² и довеле до „јединственог заједничког искуства” (Бибер 2020: 1). Затим, будући да основни циљ овог рада подразумева проучавање две новинске приче са становишта критичке анализе, важно је истаћи да критичка анализа дискурса као предмет анализе узима политички дискурс. Ипак, такав дискурс не мора нужно обухватити домен политике, већ и друге области друштвене делатности (нпр. здравље нације у току пандемије), али је свакако изречен са извесном идеологијом (Мишић-Илић, Крстић 2021: 92). Такође, новинска вест дефинише се као „информација о скорашњим догађајима која је од интереса за довољно велику групу или која може утицати на животе довољно

² О лингвистичкој анализи (само)изолације, спроведеној са идеолошког аспекта, в. Јаневска 2020.

велике групе људи” (Рија 1998: 4), што се, очигледно, показало и у случају вируса ковид 19. Наведени разлози говоре у прилог томе да изабрана тематика завређује истраживачку пажњу јер, као глобални феномен, представља актуелно питање у нашем друштву. На крају, идеја је да се у раду илуструје детаљна анализа језичке грађе, па је број анализираних чланака ограничен на два. Из тог разлога, овај рад представља полазну тачку будућег истраживања и добијени резултати не смеју се генерализовати.

Две новинске приче, анализирани са становишта критичке анализе дискурса, преузете су из електронских издања српских дневних листова *Блиц* и *Политика*. При одабиру узорака водили смо рачуна да тема чланка буде недвосмислено одређена – да пружа информације о корона вирусу не узимајући у обзир шири друштвени контекст (нпр. утицај вируса на економију, политику, итд.). У раду се усредсређујемо на лингвистичку и интертекстуалну анализу будући да се бавимо тематским текстовима. Новинске приче анализирали смо помоћу квалитативне анализе, што се може сматрати ограничењем овог рада, јер је сама природа ове анализе таква да подразумева извештај уплив субјективности аналитичара. Наративи су изучавани по угледу на рад чији су аутори Баџић и Томић (2018) – најпре интратекстуално, на плану микро и макроструктуре, а потом интертекстуално како бисмо уочили потенцијалне сличности и разлике између два анализираних текста.

АНАЛИЗА НОВИНСКИХ ЧЛАНАКА СА ДИСКУСИЈОМ

Први новински чланак који анализирамо објављен је у *Блицу* под следећим НАСЛОВОМ³:

- 1) КОРОНА У БРОЈЕВИМА Вирус сместио трећину човечанства у изолацију, усмртио 20.000 и заразио ПОЛА МИЛИОНА ЉУДИ

У датом чланку уочава се одсуство ЛИДА. Упркос томе, на основу наслова, да се закључити да је ГЛАВНИ ДОГАЂАЈ наратива суочавање човечанства са новим вирусом. Наиме, у чланку се приказује како се различите нације боре са *мистериозним* вирусом, као и број жртава који није успео да одоли ковиду 19:

- 2) Најпре је у среду ујутру наредбом премијера Нарендре Модиа свих 1,3 милијарде грађана Индије стављено у изолацију, чиме је наступио један од највећих карантина у историји. Затим је исте вечери укупан број преминулих од корона вируса премашио 20.000 [...]. Највише људи преминуло је у Италији (7.503), Шпанији (4.089), Кини (3.287) и Ирану (2.234).

³ Делови макроструктуре чланака означени су верзалом (Баџић, Томић 2018).

Француска је јуче постала пета држава са више од 1000 смртних случајева [...]. Данас је тај праг прешла и Америка [...].

Наредни сегмент представља ПОЗАДИНУ ДОГАЂАЈА, којом овај новински чланак и отпочиње:

- 3) Само три месеца након што се, тада мистериозни вирус, појавио у Кини, свет у коме живимо готово да не можемо да препознамо. Трећина човечанства живи под различитим облицима рестрикција, бројеви заражених и преминулих расту вртоглавом брзином [...].

На крају, РЕЗУЛТАТ РАДЊЕ приказујемо у следећем примеру:

- 4) Ове вечери, непунa два дана након што је прешао 400.000, број заражених је достигао пола милиона. То значи да је за три месеца од почетка пандемије 500.000 људи заражено корона вирусом.

У погледу семиотичких модалности, интересантна је визуелна организација наслова. Одређени делови исписани су верзалом у циљу наглашавања кључних информација. Иако у овом чланку не наилазимо на ЕВАЛУАЦИЈУ експлицитно, истакнути делови текста у наслову имплицитно одражавају став новинара:

- 5) КОРОНА У БРОЈЕВИМА; [...] заразио ПОЛА МИЛИОНА ЉУДИ.

У анализираном чланку место не налази ни ВЕРБАЛНИ КОМЕНТАР. Чланак представља врсту фактографског извештаја који своје упориште, оправданост и објективност налази у бројевима. Другачије речено, дата новинска прича приказује чињенично стање ослањајући се на проверљиве податке, бројеве, и на тај начин сумира утицај корона вируса на свет, као и последице са којима се суочавамо.

Читав чланак, а поготово наслов, обилује конотативно обојеним именичким и глаголским изразима, те стога микроанализу започињемо анализом њихових семантичких садржаја. Лексичке и семантичке импликације могу укључити вредносне ставове који се заснивају на перспективи и идеологији новинара (Ван Дијк 1988б: 71).

- 6) вирус сместио трећину човечанства у изолацију, усмртио 20.000 људи, заразио пола милиона људи; мистериозни вирус се појавио, бројеви заражених и преминулих расту вртоглавом брзином; корона вирус оборио чак три рекорда

У примерима најпечатљивији утисак оставља метафорично употребљен домен ВИРУС. Уочавамо метафору ВИРУС ЈЕ ЉУДСКО БИЋЕ са доминантним ужим изворним доменима ЧОВЕК У СУПЕРИОРНОЈ ПОЗИЦИЈИ и НАДМОЋАН СУПАРНИК У БОРБИ. Први ужи изворни домен може се оправдати употребом глагола *смесити*. Наиме, вирус се конкретизује као особа у супериорној позицији, јер има моћ да субјекта смести у изолацију. Сам појам *изолација* може имати негативну конотацију пошто имплицира одсуство једног од основних људских права – слободе. Самим тим вирус као особа од ауторитета руководи правима субјекта и представља основни узрок изолације чак трећине човечанства. Други ужи изворни домен може се оправдати употребом глагола *усмрти*, којим се имплицира физички сукоб. Будући да је субјект мртав, вирус се описује као аниматни ентитет, супарник, који делује на субјекта, наносећи му очигледно погубна оштећења. Оваква метафоричка слика вируса ефективно и драматично показује како је присуство вируса фатално за субјекта, што потврђује и немогућност субјекта да се одупре⁴.

У самом наслову уочавамо тенденцију која прожима читаву новинску причу. Наиме, жртве ковида 19 приказане су као група помоћу различитих језичких стратегија, посебно кроз употребу 'игре бројевима' (енгл. *number games*) и колективних термина. Употреба бројева јесте једно од основних реторичких аспеката новинарског дискурса, јер се на тај начин постижу прецизност и објективност. Из тог разлога новински извештаји упућују на број учесника у догађају о којем се извештава, њихову старост, датум и место догађаја и сл., и готово је немогуће замислити новински извештај без ових информација. Важно је нагласити да фокус ове језичке стратегије није на прецизности самих нумеричких података, већ на чињеници да се бројеви употребљавају. Нумерички подаци могу варирати у новинским чланцима чак и када су преузети из истих извора, а и онда када су погрешни, ретко се исправљају у наредним вестима. Употребом бројева имплицира се прецизност, а самим тим и веродостојност (Ван Дијк 1988б: 87–88, 179).

Штавише, поједини аутори (Калдас-Култард, Култард 1995: 46) праве дистинкцију између генерализације и индивидуализације (енгл. *genericisation* и *specification*). Генерализација и индивидуализација јесу поступци представљања друштвених актора и могу се разумети као језичко оперисање над друштвеном стварношћу. Датим поступцима настаје стварност другог реда, тј. 'концепција стварности'. У овом чланку, конкретно, доминира процес генерализације, будући да се они чији животи сnose последице корона вируса,

---

⁴ Занимљиво је истаћи да су у међународном компаративном истраживању (Кранерт и др. 2020) о дискурзивним и језичким средствима којим се пандемија корона вируса као макродогађај преноси у локалне средине, аутори такође дошли до закључка да се вирус поима и перцепира као главни непријатељ и то на корпусу изјава политичара у 29 земаља (17 европских, 6 америчких, укључујући Северну и Јужну Америку, 4 азијске и 2 афричке).

заражени, као и они који нису одолели вирусу перципирају као обезличена маса, жртве се свODE на пукЕ бројке:

- 7) Вирус је сместио трећину човечанства у изолацију, усмртио 20.000 и заразио пола милиона људи; трећина човечанства живи под различитим рестрикцијама; свих 1,3 милијарде грађана стављено је у изолацију [...]. [...] у карантину се одједном нашла трећина човечанства; [...] укупан број преминулих од корона вируса у свету премашио је 20.000, а тренутно износи 22.165; Највише особа преминуло је у Италији (7.503), Шпанији (4.089), Кини (3.287) и Ирану (2.234). Француска је јуче постала пета држава са више од 1.000 смртних случајева и од тада је тај број порастао за 331. Данас је тај праг прешла и Америка која је достигла број од 1.033 преминула. [...] непуна два дана након што је прешао 400.000, број заражених достигао је пола милиона. [...] 500.000 људи заражено корона вирусом. Број активних случајева је 351.029, док се 140.225 људи излечило. [...] сад су најпогођеније земље Италија са 74.386 заражених, Америка са 68.814, Шпанија са 56.188 и Немачка са 40.421.

Док се први чланак базира на статистички проверљивим подацима, други чланак своје упориште и објективност налази у коментарима стручњака. Управо је и НАСЛОВ друге новинске приче преузет из ВЕРБАЛНОГ КОМЕНТАРА:

- 8) Ковид 19 је још непознаница, учимо сваког дана

Као и у претходном чланку и у овом се уочава одсуство ЛИДА. Прича отпочиње ГЛАВНИМ ДОГАЂАЈЕМ. За овај новински чланак карактеристична је изразита рекурзивност извесних делова на плану макроструктуре, укључујући и рекурзивност ГЛАВНОГ ДОГАЂАЈА:

- 9) Директор Клинике за инфективне и тропске болести Горан Стевановић изјавио је вечерас да је нови коронавирус, ковид 19, још непознаница и да не може да се предвиди његов развој. Директор Клинике за инфективне и тропске болести Горан Стевановић изјавио је вечерас да не постоји лек против ковида 19, да се у лечењу пацијената користе лекови када болест постане симптоматична. Да ли ће излечени од вируса ковид 19 имати последице након излечења, зависи од самог тока болести, изјавио је вечерас директор Клинике за инфективне и тропске болести Горан Стевановић. Говорећи о томе које су групе високоризичне, он је поред старијих од 65 година и хроничних болесника, навео и оне са поремећајем ендокринолошког система, односно особе оболеле од дијабетеса и гојазне.

У оквиру дате новинске приче проналазимо и два подналова: *Не постоји лек против корона вируса* и *Да ли остају последице, зависи од тока бо-*

лесџи чиме се изражена рекурзивност може оправдати. Премда рекурзивност може да послужи као нарочита дискурзивна стратегија којом се релевантни догађаји и подаци истичу, негативна страна рекурзивности може да резултује редундантношћу информација којом се беспотребно оптерећује чланак.

ПОЗАДИНУ ДОГАЂАЈА илуструјемо примером:

- 10) Стевановић је гостујући на телевизији Прва рекао да се о вирусу сваки дан сазна нешто ново. Гостујући на ТВ Прва, он је навео да се у лечењу оболелих пацијената користе терапијски протоколи, који су ствар струке и нису за приче на друштвеним мрежама и медијима. Говорећи о методама кинеских и руских лекара, Стевановић је рекао да они имају разлике у ставовима и приступима шта више да се користи у лечењу.

Примећујемо извесну подударност између ГЛАВНОГ ДОГАЂАЈА и ПОЗАДИНЕ ДОГАЂАЈА у погледу информација које пружају. Критеријум на основу којег су два дела раздвојена у вези је са њиховом повезаношћу са насловом. ГЛАВНИ ДОГАЂАЈ проширује информације саопштене у наслову. ПОЗАДИНА ДОГАЂАЈА, с друге стране, пружа додатне информације у погледу телевизије за коју је Горан Стевановић говорио, као и терапијских протокола.

Будући да се читава новинска прича базира на изјавама стручњака, клаузе које представљају његов став (ВЕРБАЛНИ КОМЕНТАР) јављају се кроз читав чланак:

- 11) „Сваки дан сазнамо шта су урадиле колеге у свету. Још га не познајемо довољно добро да можемо да га предвидимо”; „Мислим да смо за шест до осам недеља активне припреме урадили огроман посао. Огроман је рад наших епидемиолога и освојили смо четири недеље пре првог случаја. Наше су цифре бар десетак пута мање од земаља попут Италије и Шпаније у овој временској тачки”; „Кратко и јасно – лек не постоји. Сви лекови који се користе у лечењу ковида једино служе за лечење болести када постане симптоматична. Не постоји лек, ми лекари користимо само здравствену опрему. Нема превентивног лека”; „Те протоколе је одредила струка, јасно су прописани, достављени свим здравственим установама, и доступни су свим здравственим радницима. [...] Протоколи се разликују од клиничке слике, стања, претходне примене, старости...”; „Лечење дуго траје, код неких и неколико недеља”; „Особе које имају велику масу, без обзира да ли су гојазне или крупне или имају велику мишићну масу, имају проблем са применом вештачке вентилације. Зато су гојазне у посебном ризику [...]”

Анализирани наратив настоји да објективно представи вест о ковиду 19. Ставови и очекивања новинара нису исказани будући да је фокус овог извештаја на ВЕРБАЛНИМ КОМЕНТАРИМА. Самим тим ЕВАЛУАЦИЈА изостаје. Новински чланак завршава се РЕЗУЛТАТОМ РАДЊЕ у којој Сте-

вановић антиципира могућ повратак вируса и апелује на припрему за такав сценарио у будућности:

- 12) Он је додао да ако се ковид 19 понаша као сви други вируси, он ће чекати својих „нових пет минута”, а да је на нама да се боље припремимо на нову епизоду која би, како каже, могла да се појави за пар месеци, за пар година, а можда и никад.

На плану микроструктуре, поново уочавамо појмовну метафору ВИРУС ЈЕ ЉУДСКО БИЋЕ, али овог пута са другачијим ужим изворним доменама. Мистификација вируса прожима читав текст:

- 13) Ковид 19 је још непознаница; Још га не познајемо довољно добро да можемо да га предвидимо; [...] ако се ковид 19 понаша као сви други вируси [...] он ће чекати својих пет минута [...].

Доминантни изворни домен је СТРАНАЦ. Сам појам је конотативно обојен тако да се његовом употребом имплицира страх од непознатог, те се стога дати појам може сматрати синонимом појма *грујосиј*. Другост се дефинише као карактеристика по којој је неко *грујачији* у погледу физичког изгледа или карактера у односу на оно што се сматра познатим, очекиваним и општеприхваћеним (Кембриџ 2008).

Странац јесте човек који се перципира као *џуђинац*, *иностранац*, *човек који није овдашњи*, *џуђ* по нечему, средини у којој се налази, *џуђ по духу*, итд. (РМС 1976). С обзиром на то да је странац неко ко је туђ и опасан, неко ко представља потенцијалну претњу, јер „ће чекати својих пет минута”, постоји велико залагање од стране стручњака да се вирус докучи и да се епидемији стане на пут.

За разлику од претходно анализираних новинских приче, у овој уочавамо индивидуализацију као поступак представљања која се огледа у издвајању појединца кроз употребу личног имена и професије. Дати дискурзивни поступак карактеристичан је за новинарски функционални стил, јер доприноси објективности и прецизности наратива:

- 14) Директор клинике за инфективне и тропске болести Горан Стевановић изјавио је [...]

Позивајући се на Ван Дијка, Ричардсон (2007: 51) говори о тзв. 'идеолошком квадрату' којим обилују ВЕРБАЛНИ КОМЕНТАРИ анализираних чланка. Наиме, идеолошки квадрат одређује употребу референцијалних стратегија у новинским чланцима. Карактерише га позитивна представа о себи (енгл. *Positive Self-Presentation*) и истовремена негативна представа о

другоме (енгл. *Negative Other-Presentation*). Другим речима, ова језичка стратегија представља начин перципирања и представљања света, са фокусом на 'нашим' и 'њиховим' поступцима, положајима и улогама у свету. Њоме се наглашавају 'њихове' негативне особине и друштвене активности, док се позитивне особине стављају у други план. Са друге стране, 'наше' позитивне карактеристике и друштвене улоге се истичу, а занемарују негативне. Најчешћа позитивна језичка средства су 'ми' и 'наша земља', а негативна 'они', 'њихова земља', 'њихове вредности' и сл. У анализираном чланку не уочавамо јаки анимозитет између супротстављених страна, али се умеће 'наших' стручњака велича у односу на умеће 'њихових':

- 15) „Мислим да смо за шест до осам недеља активне припреме урадили огроман посао. Огроман је рад наших епидемиолога и освојили смо четири недеље пре првог случаја. Наше су цифре бар десетак пута мање од земаља попут Италије и Шпаније у овој временској тачки.”

Најуобичајенија стратегија помоћу које се идеолошки квадрант примењује у дискурсу јесте употреба заменица и присвојних, односно показних придева. Такође, позитивна конотација додатно је наглашена употребом маркираног придева *ојроман*.

У погледу употребе модалности у овом чланку, дошли смо до неколико занимљивих закључака. Употребом модалности приказује се говорников однос према пропозиционом садржају, и то успостављањем везе како између форме и садржине, тако и између садржине и функције (Ричардсон 2007: 59). Поред модалности која се преноси модалним глаголима, уочена је употреба лексичких глагола са модалним карактером:

- 16) [...] Стевановић каже да је Србија на време почела да се спрема, да је на време припремила ресурсе и да мора да буде спремна за најгори сценарио. Мислим да смо за шест до осам недеља активне припреме урадили одличан посао. Стевановић је за ТВ Прва рекао да пацијенти који су имали лакшу клиничку слику неће имати никакве последице [...]. [...] он ће чекати својих „нових пет минута”, а да је на нама да се боље припремимо на нову епизоду, која би, како каже, могла да се појави за пар месеци, за пар година, а можда и никад.

У наведеним реченицама модални глаголи изражавају јаку обавезу (нпр. глагол *морати*), али и могућност (нпр. глагол *моћи*). Могућност изражена на овај начин додатно је истакнута употребом *пошеницијала*, глаголског начина чија се већина модалних значења може подвести управо под појам могућности.

Такође, лексички глагол *мислићии* употребљен у презенту модално је транспонован. Као и глаголи који изражавају могућност, овако употребљен глагол врши функцију оградивања (енгл. *hedging*).

Клаузе изражене футуром првим такође изражавају модалност. Иако се у српском језику футур први сматра првенствено индикативном глаголском формом, сматрамо да је у реченици у примеру 16 футур први модално транспонован будући да се њиме исказују ставови односно јака убеђења говорника о будућем догађају.

С обзиром на то да се у раду бавимо критичком анализом два тематски повезана чланка, поред лингвистичке, неопходна је и интертекстуална анализа како бисмо покушали да прикажемо сличности и разлике међу датим текстовима, као и начин на који утичу на јавно мњење. Самим тим интертекстуална анализа представља надградњу лингвистичке.

Резултати два анализирана чланка показују да, користећи различите стратегије, чланци доприносе ширењу панике изазване ковидом 19. Текст објављен у *Блицу* проблематици приступа сензационалистички и то због инсистирања на великим цифрама и колективним терминима којима се представљају жртве вируса. Због сензационалистичке праксе која прожима читав текст, а која се такође уочава и у наслову, могао би се стећи утисак да се овој теми не приступа озбиљно нити студиозно. Међутим, дата теза доима се парадоксалном, јер се сам чланак базира на квантитативним подацима који, с једне стране, пружају упориште причи и доприносе објективности самог текста, док су, с друге стране, узрок стварању хистерије и ширењу панике.

У другом тексту аутор се позива на мишљење и прогнозу особе од ауторитета. С обзиром на то да стручно лице вирус сматра *нејоизнаницом*, дата тврдња доприноси ширењу панике у јавности. Међутим, за разлику од првог текста, у овом се уочава позитивни став аутора према раду српских лекара што може за циљ имати умиривање масе и перципирање српских власти и стручњака као спасилаца нације од погубног странца. Овај закључак подстакнут је и одговарајућом употребом модалности, будући да се позитивна предвиђања представљају као јака убеђења, док се негативна предвиђања и опасности које вирус доноси приказују као могућност.

ЗАКЉУЧАК

У овом раду покушали смо да истражимо и опишемо везу између идеологија и дискурса ослањајући се на критичку анализу дискурса. Одлучили смо се за дати научни поступак, јер се критичка анализа базира на стратегијама које описују и тумаче ову везу и то с циљем да се деконструишу друштвене праксе.

Квалитативном анализом закључили смо да су испитани новински чланци прилично уједначени у погледу дате тематике. Наиме, оба чланка, користећи различите језичке стратегије и поретке дискурса, подстичу ширење панике. Други текст садржи и елементе којима се романтично глорификује умеће српских стручњака, што за последицу може имати умиривање јавности.

Питање које се намеће у другим студијама (нпр. Ричардсон 2007; Баџић, Томић 2018), а које је од велике важности и за нашу, јесте да ли и како би се замена једне речи, израза или синтаксичке структуре одразила на идеолошко обликовање датог проблема.

Међутим, с обзиром на то да је овај рад полазног карактера, као и на изразито мали број анализираних чланака, уочене тенденције не смеју се генерализовати. Истраживање може бити полазна тачка неког будућег рада који може укључити већи број чланака као и утицај вируса на друге друштвене аспекте – политику, економију, просвету и слично. То би допринело већој валидности резултата и јаснијој идеолошкој слици коју новински чланци настоје да креирају.

ИЗВОРИ

Анонимни аутор⁵, Ковид-19 је још непознаница, учимо сваког дана, *Политика*, 10. 4. 2020, <http://www.politika.rs/sr/clanak/451624/Kovid-19-je-jos-nepoznanica-ucimo-svakog-dana>.

Ј. Р., Корона у бројевима: Вирус сместио трећину човечанства у изолацију, усмртио 20.000 и зарадио пола милиона људи, *Блиц*, 2. 4. 2020, <https://www.blic.rs/vesti/svet/korona-u-brojevima-virus-smestio-trecinu-covecanstva-u-izolaciju-usmrtio-20000-i/xwmmtme>.

ЛИТЕРАТУРА

Баџић, Томић (2018): М. Баџић, Г. Томић, Критичка анализа дискурса о мигрантској кризи, *Наслеђе*, 41, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 49–61.

Бел (1994): А. Bell, *The Language of News Media*, Oxford: Blackwell.

Бибер (2020): F. Bieber, Global Nationalism in Times of the COVID-19 Pandemics, *Nationality Papers*, 1–13. DOI: [10.1017/nps.2020.35](https://doi.org/10.1017/nps.2020.35)

Ван Дијк (1988a): Т. А. van Dijk, *News Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*, Hillsdale, NJ – Hove and London: Lawrence Erlbaum Associates.

Ван Дијк (1988b): Т. А. Van Dijk, *News as Discourse*, Hillsdale, NJ – Hove and London: Lawrence Erlbaum Associates.

---

⁵ У овом чланку у дневном листу *Политика* не налазимо идентитет аутора.

Золтан (2011): K. Zoltán, Media discourse from a contrastive rhetoric perspective, *Novelty*, Vol. 8, No. 3, Budapest: British Council in Hungary, 4–26.

Јаневска (2020): Т. Јаневска, Лингвистичка (само)изолација: идеолошки аспекти новинског дискурса, *Узданица*, 17(2), Јагодина: Факултет педагошких наука, 111–121.

Калдас-Култард, Култард (1995): C. R. Caldas-Coulthard, M. Coulthard, *Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis*, London – New York: Routledge.

Кембриџ (2008): *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*, Cambridge: Cambridge University Press.

Кранерт и др. (2020): М. Kranert, P. Attolino, M. Berrocal, J. A. Bonatti Santos, S. Garcia Santamaria, N. Henaku, A. D. Lezou Koffi, C. Marziani, V. Mažeikienė, D. O. Pérez, K. Rajandran, A. Salamurović, COVID-19: The World and the Words: Linguistic means and discursive constructions, *DiscourseNet Collaborative Working Paper Series*, 2/9, 1–8, преузето децембра 2021. са https://www.researchgate.net/publication/344099675_COVID-19_The_World_and_the_Words_Linguistic_means_and_discursive_constructions_About_the_CWPS.

Лакић (2007): I. Lakić, Modeli analize diskursa novinskih članaka, *Riječ*, 2, Nikšić: Institut za jezik i književnost Filozofskog fakulteta, 91–108.

Лакић (2010): I. Lakić, Analiza medijskog diskursa o ratu, u: V. Vasić (red.), *Diskurs i diskursi: zbornik u čast Svenki Savić*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 269–282.

Мишић-Илић, Крстић (2021): Б. Мишић-Илић, А. Крстић, Деагентизација у изјавама Кризног штаба поводом пандемије вируса ковид 19 у Србији, *Српски језик: сѝуџије српске и словенске*, 26/1, Београд: Филолошки факултет, 89–109.

Рија (1998): D. Reah, *The Language of Newspapers*, London: Routledge.

Ричардсон (2007): J. E. Richardson, *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*, Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan.

РМС (1976): *Речник српскохрватскога књижевног језика*, VI, Нови Сад: Матица српска.

Ферклаф (1995а): N. Fairclough, *Media Discourse*, London: Edward Arnold.

Ферклаф (1995б): N. Fairclough, *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, London – New York: Longman.

Katarina B. Subanović

University of Kragujevac
Faculty of Philology and Arts
PhD Student

CRITICAL ANALYSIS OF THE COVID-19 VIRUS DISCOURSE IN SERBIAN MEDIA

Summary: This paper represents a critical analysis of the COVID-19 discourse in Serbian daily newspapers *Blic* and *Politika*. The aim of the research is to study two thematically related articles so as to observe ideological, political and social circumstances that influenced their writing. The articles were analyzed qualitatively at the level of micro- and macrostructure (Van Dijk 1988). It is concluded that, using different strategies, both articles may contribute to the spread of panic caused by COVID-19. However, the second article contains the elements which romantically glorify the skillfulness of Serbian experts. This might result in comforting people during these turbulent times. To conclude, newspaper articles are particularly suitable for spreading ideologies, especially when taking into consideration the importance of the media in the formation of public opinion. Therefore, newspaper articles need to be deconstructed from the linguistic point of view, and then critically analysed in relation to wider social practices. The results refer exclusively to the analyzed corpus, thus further research is needed in order to consider the observed tendencies a rule.

Keywords: Critical Discourse Analysis, newspaper discourse, ideologies, coronavirus, COVID-19, Serbian media.